

ΑΠ. 67215

Αθήνα 9 Φεβρουαρίου 2022

Προς:

- Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας
 - Υπουργό, κο Κώστα Σκρέκα
 - Υφυπουργό Χωροταξίας & Αστικού Περιβάλλοντος, κο Νικόλαο Ταγαρά
 - Γενικό Γραμματέα Χωρικού Σχεδιασμού & Αστικού Περιβάλλοντος, κο Ευθύμιο Μπακογιάννη
- Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού
 - Υπουργό, κα Λίνα Γ. Μενδώνη
 - Γενικό Γραμματέα Πολιτισμού, κο Γεώργιο Διδασκάλου
- Δήμο Ύδρας
 - Δήμαρχο, κο Γεώργιο Ε. Κουκουδάκη

Κοινοποίηση:

- Πρόεδρο ΤΕΕ, κο Γιώργο Στασινό

**Θέμα: Η διαχείριση της Αρχιτεκτονικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς:
με αφορμή τη Δόμηση στη Νήσο της Ύδρας**

Αξιότιμοι κ.κ.,

Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΑΔΑΣ – Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, λαμβάνοντας υπ' όψη:

- Τα έγγραφα του Δήμου Ύδρας προς τους Υπουργούς Πολιτισμού και Αθλητισμού, καθώς και Περιβάλλοντος και Ενέργειας για το θέμα.
- Τις θέσεις των εκπροσώπων του Δήμου Ύδρας, όπως διατυπώθηκαν στην ομάδα εργασίας που ορίστηκε με απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού για την εξέταση του θέματος.
- Τις ισχύουσες κηρύξεις για το νησί της Ύδρας (1).
- Τις υπ' αριθμ. 978/12, 3349/14, 4363/15, 1248/16, 570/2018 και 567/2018 αποφάσεις του ΣΤΕ.
- Τις υπ' αριθμ. 284/2015 και 248/2016 γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ.
- Τη γνωμοδότηση του ΚΕΣΥΠΟΘΑ της 17^{ης} /2/2017.
- Το υπ' αριθμ. πρωτ. 3711/25.7.2018 έγγραφο του ΤΕΕ.
- Την υπ' αριθμ. πρωτ 71152/2960 από 26.7.2021 ΑΔΑ:6ΒΩΑ4653Π8-Δ3Φ οδηγία για τη δόμηση στη νήσο Ύδρας του Υφυπουργού Περιβάλλοντος & Ενέργειας.
- Την Υπουργική Απόφαση ΥΠΕΝ/ΓρΥΦΧΑΠ/121492/1903/2021 - ΦΕΚ 6046/Β/20-12-2021 με την οποία εγκρίνεται το Β τμήμα προγραμμάτων πολεοδομικού Σχεδιασμού που περιλαμβάνει την εκπόνηση μελέτης Τοπικού Πολεοδομικού Σχεδίου στον Δήμο Ύδρας.

επανέρχεται στο αίτημα που εισήγαγε ο Δήμος Ύδρας με το υπ' αριθμ. 2727/10-9-2018 έγγραφό του, τα σχετικά συνημμένα με τα αναφερόμενα σε αυτά έγγραφα και διατάξεις, τις ισχύουσες κηρύξεις για το νησί της Ύδρας (1) και μετά τις πρωτοβουλίες του ΥΠΕΝ,

διερεύνησε τι σημαίνουν και τι συνεπάγονται οι κηρύξεις, συζήτησε ολιστικά και διεξοδικά το θέμα και γνωμοδοτεί όπως παρακάτω:

Η υφιστάμενη σήμερα πολεοδομική κατάσταση στην Ύδρα είναι το αποτέλεσμα της ζώσας, συνεχούς και εξελισσόμενης διάδρασης ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος.

Η Αρχιτεκτονική, όπως άλλωστε και η Αρχαιολογική κληρονομιά είναι συστατικό στοιχείο της Ακίνητης Πολιτιστικής κληρονομιάς και παράλληλα με την Άυλη, δηλαδή την παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής, εκφράζει με το αποτύπωμά της στην ύλη, τη δυναμική εξέλιξη της κοινωνίας η οποία την παράγει, ώστε να εκπληρώνονται οι ανάγκες της σε κάθε ιστορική εποχή. Όλες οι δραστηριότητες του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος αφήνουν το αποτύπωμά τους στο φυσικό περιβάλλον και αντίστοιχα όλες επηρεάζονται από αυτό.

Το Πνεύμα του κάθε Τόπου (Genius Loci) διαμορφώνει το διαχρονικό χαρακτήρα/ταυτότητα κάθε οικιστικής εγκατάστασης, από την κλίμακα του κτηρίου μέχρι την κλίμακα του τοπίου. Η εξέλιξη της φυσιογνωμίας κάθε εγκατάστασης είναι αναπόφευκτη, εφ' όσον είναι αποτέλεσμα της μεταβλητότητας των κοινωνικών δομών που την έχουν διαμορφώσει. Επομένως κάθε προσπάθεια ακινησίας είναι καταδικασμένη σε αποτυχία.

Το ζητούμενο είναι, δεδομένων των μεταβολών, να μην παραβιάζεται ο διαχρονικός χαρακτήρας/ταυτότητα, το πνεύμα δηλαδή κάθε τόπου.

Το ζητούμενο μιας ορθολογικής διαχείρισης αυτής της αναπόφευκτης εξέλιξης, του όποιου οικισμού, είναι να μην πληγώνεται ο διαχρονικός χαρακτήρας/ταυτότητά του και να μην γίνεται υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας του εκάστοτε οικοσυστήματος, στην ανθρωπογενή και στην φυσική του διάσταση.

Τη φέρουσα ικανότητα ενός πολιτιστικού ή περιβαλλοντικού αγαθού δεν τη μετράμε με αμιγώς οικονομικούς όρους (costs and benefits). Ενσωματώνουμε στο ισοζύγιο της συνεκτίμησης των αξιών και ποιοτικές παραμέτρους, αξίες δηλαδή που δεν είναι μετρήσιμες (intangible values).

Παράλληλα, η Αρχιτεκτονική εξελίσσεται με συνθετικές αρχές και τυπολογικούς κανόνες, αφαιρετικά δηλαδή τυπολογικά στοιχεία που δεν αντιγράφονται αλλά «μεταγράφονται» σε αρχιτεκτονική μορφή, στον αντίποδα των εικονιστικών μορφολογικών «επιλογών» που συνήθως επικρατούν μέσα από στείρες μιμητικές επιλογές. Τα τυπολογικά στοιχεία δεν αντιγράφονται παρά μόνο ως παραχάραξη της ζώσας πολιτισμικής διαδρομής του τόπου. Οι τυπολογικοί κανόνες δεν εμποδίζουν την εξέλιξη της φυσιογνωμίας του τόπου, εξέλιξη που αποτελεί και το μόνο τρόπο σεβασμού του χαρακτήρα του και αξιοποίησης των χωρικών και αρχιτεκτονικών στοιχείων που έχει επιτύχει στην ιστορική του διαδρομή. Ο αυστηρός, συνεπής και αποτελεσματικός έλεγχος τόσο στην αδειοδότηση των έργων, όσο και στην υλοποίησή τους, είναι επαρκής συνθήκη για τη διαφύλαξη του χαρακτήρα/ ταυτότητας των οικισμών.

Τον σεβασμό στις παραπάνω αρχές μπορεί να τον εγγυηθεί μόνο μία σφαιρική και συγχρόνως εξειδικευμένη μελέτη του νησιού ως οργανικού συνόλου.

Μελέτη εντοπισμού του διαχρονικού χαρακτήρα, της τρέχουσας φυσιογνωμίας και της επιθυμητής ανάπτυξης, η οποία πρέπει να είναι κατά το Σύνταγμα Αειφόρος, δηλαδή να σέβεται τα όρια της φέρουσας ικανότητας του κάθε συστήματος, ώστε οι πόροι, φυσικοί και πολιτιστικοί, να μην καταναλώνονται για τις συγκυριακές ανάγκες αλλά, με την κατάλληλη χρήση, να διατηρούνται για τις επόμενες γενεές.

Στο νησί της Ύδρας, τείνει να πρυτανεύσει η άκριτη εφαρμογή απαγόρευσης της δόμησης σε όλες τις ιδιοκτησίες, όταν δεν υπάρχει κάποιο κατάλοιπο προϋπάρχοντος κτίσματος.

Η ρύθμιση αυτή επικαλείται την ανάγκη διατήρησης του οικισμού στην πολεοδομική κατάσταση του 1962, ως αναφέρεται η σχετική διάταξη χαρακτηρισμού του οικισμού ως ιστορικού τόπου και παράλληλα την αποφυγή στη μετάπτωση και μόνο των γενικών διατάξεων του παραδοσιακού οικισμού. Δεν παύει όμως ως ρύθμιση να είναι οριζόντια και να επιβάλει μέθοδο μουσειακής διατήρησης ενός ζώντος οργανισμού, με επακόλουθες στρεβλώσεις στην οικονομική και την κοινωνική δομή του νησιού.

Παράλληλη οριζόντια ρύθμιση αποτελεί και ο μιμητισμός εικονιστικών μορφών, τυπολογικών στοιχείων και προτύπων, ο οποίος πρυτανεύει από το 1980 και μετά, μέσω των διαταγμάτων για τους παραδοσιακούς οικισμούς, στις προσεγγίσεις του υπουργείου Περιβάλλοντος, πρώην ΥΧΟΠ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΚΑ, εν γένει και των υπηρεσιών ελέγχου του καθεστώτος δόμησης των οικισμών της Ύδρας και όχι μόνον. Τέτοιον μιμητισμό υπαγορεύουν, αδιάκριτα και οριζόντια σε δεκάδες οικισμών, διατάξεις που επιβάλλουν *«να διαμορφώνεται η τελική επεξεργασία των εξωτερικών όψεων των κτηρίων κατά τα παραδοσιακά πρότυπα από απόψεως υλικού και τρόπου κατασκευής»* (άρθρο 3.2 ΠΔ περί παραδοσιακών οικισμών ΦΕΚ 594Δ78).

Με μαθηματική ακρίβεια, τα δύο είδη οριζόντιων ρυθμίσεων, πέραν των κοινωνικών εντάσεων και αδικιών που δημιουργούν, οδηγούν στην αλλοίωση του ιστορικού, διαχρονικού χαρακτήρα, οδηγούν στη δημιουργία ψευδεπίγραφου τουριστικού προϊόντος («σκηνικού») και στην αποθάρρυνση κάθε δημιουργικής αρχιτεκτονικής αναζήτησης, σύμφωνα με τους κανόνες της τέχνης και της επιστήμης, σύμφωνα δηλαδή όχι μόνον με τις επιταγές του άρθρου 24, αλλά και του άρθρου 16 του Συντάγματος.

Θα είναι εξίσου βεβιασμένη και λανθασμένη οποιαδήποτε ρύθμιση θα προσέφερε – εξίσου οριζοντίως – όρους οικοδομησιμότητας σε οικόπεδα της Ύδρας, χωρίς την εξειδικευμένη και ολοκληρωμένη μελέτη που απαιτείται για την καταγραφή, την τεκμηρίωση και τη συνεκτίμηση της τρέχουσας φυσιογνωμίας με τα στοιχεία του διαχρονικού χαρακτήρα της, ώστε αυτή να πληροί τους όρους της πάγιας σχετικής νομολογίας του ΣΤΕ.

Επομένως το ΔΣ του ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ,

- ✓ κατανώντας τον κίνδυνο που εμπεριέχεται στη μετάπτωση από το όποιο ειδικό καθεστώς προστασίας σ' εκείνο των παραδοσιακών οικισμών και μόνον,
- ✓ κατανώντας επίσης τις στρεβλώσεις που προκύπτουν από ένα καθεστώς προστασίας το οποίο μουσειοποιεί τους οικισμούς και τελικά τους μετατρέπει σε εποχιακά «ξενοδοχεία»,

εκφράζει τη στήριξη του στην προσπάθεια του Δήμου Ύδρας για την επιβίωση της αυτόχθονης, αυθεντικής κοινωνίας και της οικοδομικής δραστηριότητας στο νησί, με στόχο την εξέλιξη της φυσιογνωμίας του τόπου σε πλήρη εναρμόνιση με την προστασία της πολιτιστικής του ταυτότητας, σύμφωνα με τις αρχές των συμβάσεων της UNESCO και του Συμβουλίου της Ευρώπης, τις οποίες άλλωστε επικαλείται η πάγια νομολογία του ΣΤΕ και

καλεί τα συναρμόδια για τον έλεγχο της δόμησης στο νησί υπουργεία (ΥΠΕΝ και ΥΠΠΟΑ), να συνεργαστούν και να υποδείξουν λύσεις, στο πνεύμα της Διακήρυξης του Amsterdam του 1975, δηλαδή με σεβασμό στην αρχή της ενσωμάτωσης της διατήρησης της ακίνητης πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς στον αναπτυξιακό σχεδιασμό (Integrated Conservation), μέσω των χωροταξικών και πολεοδομικών εργαλείων, με σκοπό την παραγωγή ελεγχόμενης υπεραξίας, κοινωνικής και πολιτιστικής, περιβαλλοντικής και οικονομικής.

Το ΥΠΕΝ έχει ήδη συμπεριλάβει τον Δήμο Ύδρας στο Β τμήμα προγραμμάτων Πολεοδομικού Σχεδιασμού για την εκπόνηση μελέτης Τοπικού Πολεοδομικού Σχεδίου. Παράλληλα η εκδοθείσα οδηγία του Υφυπουργού Περιβάλλοντος & Ενέργειας αναγνωρίζεται ως απαραίτητο μεταβατικό εργαλείο μέχρι την ολοκλήρωση των διαδικασιών του ΤΠΣ. Αποσαφηνίζει το θεσμικό πλαίσιο για τη δόμηση οικοπέδων και γηπέδων που διέπει τον παραδοσιακό και προϋφιστάμενο του '23 οικισμό της Ύδρας, τον προϋφιστάμενο του '23 οικισμό του Βλυχού, αλλά και ολόκληρης της νήσου. Συμβάλει στην ορθή διαχείριση των θεμάτων που άπτονται της ευθύνης των εμπλεκόμενων υπηρεσιών προστασίας του ΥΠΠΟΑ, του αρμοδίου ΣΑ και της ΥΔΟΜ. Υπηρετεί την ανάγκη των αρχιτεκτόνων για νομοθετικό πλαίσιο, ώστε οι επεμβάσεις στο ιδιωτικό και δημόσιο πεδίο να συμβάλουν στην προστασία του πολιτιστικού αγαθού.

Καταδεικνύεται ωστόσο η αναγκαιότητα ολοκλήρωσης οριοθέτησης του παραδοσιακού οικισμού της Ύδρας, επικουρικά στην εκπόνηση της μελέτης του Τοπικού Πολεοδομικού Σχεδίου, που έχει ξεκινήσει με τη γνωμοδότηση του ΚΕΣΥΠΟΘΑ της 17^{ης} /2/2017 και αναίτια δεν έχει ολοκληρωθεί.

Εν τέλει, όπως δηλώνεται ρητά στο «Πόρισμα της Ναυπάκτου για τους μικρούς οικισμούς» του 2014: «.....Οι κανόνες δόμησης θα είναι η τελική φάση μιας λογικής διαδικασίας, η κατάληξη δηλαδή ενός πολεοδομικού σχεδιασμού, ο οποίος θα εξειδικεύει την εφαρμογή τους σύμφωνα με τη δυναμική εξέλιξη των οικισμών και τις αναδυόμενες νέες χρήσεις σ' αυτούς.....».

Ποιο συγκεκριμένα, ο ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ στηρίζει την εκπόνηση της εξειδικευμένης εκείνης μελέτης καταγραφής ή οποια, ολοκληρωμένη με το αναγκαίο Τοπικό Πολεοδομικό Σχέδιο του νόμου 4759/20 στα όρια του Δήμου Ύδρας, θα διασφαλίζει:

1. Τη διαδικασία της διαρκούς καταγραφής, αξιοποιώντας ψηφιακές βάσεις δεδομένων και μεταδεδομένων (κατά INSPIRE), ώστε να είναι εφικτή η ανάλυση και η συνεκτίμηση όλων των ειδών των δεδομένων και πληροφοριών, θεσμικών και πραγματικών, χωρικών και πληθυσμιακών.
2. Τον προσδιορισμό, όχι μόνον του εξωτερικού ορίου κάθε οικισμού, αλλά και των ορίων της εσωτερικής του διάρθρωσης, το δίκτυο κοινοχρήστων χώρων, τις χρήσεις γης εντός κι εκτός των ορίων των οικισμών, ώστε να είναι εν τέλει διαχειρίσιμοι οι φυσικοί και οι πολιτιστικοί πόροι προς μία επιθυμητή, αιεφόρο εξέλιξη του τόπου και της τοπικής κοινωνικής δομής.
3. Τη βιωσιμότητα της τοπικής κοινωνίας, η οποία έχει διαμορφώσει και θα συνεχίζει να διαμορφώνει την υλική και την άυλη κληρονομιά του Δήμου της Ύδρας στο σύνολό του.

(1) Κηρύξεις που υπάρχουν στην Ύδρα:

1. Με την υπ' αριθ. 1824/10.2.1962 απόφαση του Υπουργού Προεδρίας της Κυβερνήσεως (Β' 75), η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση των άρθρων 52 του κ. ν. 5351/1932 «περί αρχαιοτήτων» και 1 και 5 του ν. 1469/1950, χαρακτηρίστηκε «ως χρήζων ειδικής προστασίας και ως ιστορικός τόπος ολόκληρος ο οικισμός της Ύδρας, ως ούτος καθορίζεται υπό της υφισταμένης πολεοδομικής καταστάσεως, διότι ο εν λόγω οικισμός εμφανίζει ιδιαίτεραν σημασίαν από απόψεως της τε ελληνικής αρχιτεκτονικής και της ελληνικής Ιστορίας».

2. Με την αρ. 10977/16.5.1967 όμοια υπουργική απόφαση (Β' 352), η οποία εκδόθηκε, επίσης, βάσει των προαναφερομένων διατάξεων του κ.ν. 5351/1932 και του ν. 1469/1950, χαρακτηρίστηκαν «ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία και τόποι παρουσιάζοντες ιδιαίτερο φυσικό κάλλος ή ενδιαφέροντες από απόψεως αρχιτεκτονικής ή ιστορικής» οι οικισμοί Μεγάλο Καμίνι, Μικρό Καμίνι και Βλυχός, οι οποίοι βρίσκονται δυτικώς του οικισμού της Ύδρας.

3. Με την αρ. Α/Φ31/1518/650/10.3.1975 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών (Β' 334) και σε συμπλήρωση των ρυθμίσεως των προαναφερόμενων υπουργικών αποφάσεων, ολόκληρη η νήσος Ύδρα χαρακτηρίσθηκε «ως τόπος ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους και τόπος χρήζων ειδικής κρατικής προστασίας, διότι άπαντα τα εν τη νήσω τοπία είναι εξαιρετικού φυσικού κάλλους, η Ύδρα δε, πλην της ιστορικής σημασίας της, περιλαμβάνει αξιόλογα αρχιτεκτονικά συγκροτήματα ενδιαφέροντα από απόψεως της τε ελληνικής αρχιτεκτονικής και της ελληνικής Ιστορίας».

4. Με το άρθρο 1 του π.δ/τος της 19.10/13.11.1978 «περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών» (Δ' 594), ο οικισμός της Ύδρας χαρακτηρίσθηκε παραδοσιακός, και

5. Με την ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/10105/487/ 30.4.1996 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού (Β' 453), η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων του κ.ν. 5351/1932 και του ν. 1127/1981 «περί κυρώσεως της εις Λονδίνον, την 6η Μαΐου 1969 υπογραφείσης Ευρωπαϊκής Συμβάσεως διά την προστασίαν της αρχαιολογικής κληρονομιάς» (Α' 32), κηρύχθηκε ως αρχαιολογικός χώρος ολόκληρη η νήσος «για την προστασία των εκτεταμένων καταλοίπων επί αυτής, που χρονολογούνται από τους προϊστορικούς έως τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους».

Όλες οι αποφάσεις του ΣτΕ έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι από όλες τις ως άνω κηρύξεις δεσπόζων χαρακτήρα έχει η πρώτη, δηλαδή η κήρυξη του 1962.

Με εκτίμηση,

Για το Διοικητικό Συμβούλιο ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ
Ο Πρόεδρος

Δημήτρης Ξυνομηλάκης